

ב. ק. ו. ר. ת. ס. פ. ר. י. ם

התמיד אנתוני לנתן שחם

אנתוני לנתן שחם

עם הפעלה ספרו השישי של נתן שחם — "התמיד אנתוני" — לאחר קריאתו. דגן ועופרת, "האלים עז לי", "הם יגיעו פה", "קרא לי סימ", "קרי", "יוהנן בר חמא" — מבקש הקורא יצירת שתהיה בה שלמות של צורה, בניות של כתיבה, ואמנם לפנינו ספר של סופר מביגר ובהיר, אך הסדה עדין שלמות של צורה.

התמיד אנתוני — נמצא ארוך קטעי ספרות, הטובים עד מאד בשלעצמם. אך אינם עומדים ברובם בסיפורים עצמאיים בקיבוץ, מהוץ להזיכור ולתהדר — אין אף אחד מהקטעים שנספרו עזי בטגרת קומפוזיציונית אשר תחילתה — תחילה, וסופה — סוף, נושא הקטעים אינם מאורעות או רשימות טריוויאליות, נשואיהם והתנועתם מציגים אותם מסגרות הס' סוף הקצ' ומזיזים את גבולות הס' סוף סיקה, עלום לתחום גורלותיהם של הגיבורים התולכים ומתפתחים בהם על רקעו של הנוער הישראלי. על אף התנועה הגדולה של קטעי ספרות אלה אין מסגרתם מתרחבת לתחום של מי שאינו שייך לנוער הישראלי אלא ברובו בלבד וגם אז מגדירה מבטם של הגיבורים הישראלים של הסופר ולא מגדירה מבטו של יוצר הדמויות כולם — הסופר עצמו, חוץ מהגבלה הראשונה שבתנופתו הספרותית של נתן שחם, אף כי יותר מסל סיפור צעיר אחר מנסה הוא להוסיף את ידיו על האנושית ולכלול את בני הרוח לארץ בעזרת גיבוריו (האלים עצלים; דגל הדיו) — עדין אין הוא מצליח להכניס בהם היות כבשאר גיבוריו, ובכך מגביל הוא את האופק התבולתי-אנושי-כללי של יצירותיו.

התמיד אנתוני" מתייגנת אותה חר' פנה קודם כל לדמותו של גישה היא משה קורסופף שאם כי אינו נופל אף שית מהבניו הישראלים הרי הוא מן פיעה מבהינה ספרותית תמיד ברקעם, מהואר במאטצי התבוללותו ולמעט התבטלותו בקרב הנוער הזה ואם כי הוא מגיע למדרגת גיבור טמט — יש איהו ניסה של "מבינות" מרוס-מעלה להתלבטויותיה, מה שאינו מצוי בגיבורי הנוער שאר גיבוריו של שחם, כגון אבי לשל, אך גישה היא דמות מעבלי, מהקרב הוא למעלה בן מאומץ לאגיש, ואילו ההגבלה בתנופתו של נתן שחם תתבטא ביתר הגיבורים ה"זרים":

המורה, האב, אחת הדמויות האחרות של הסופר והזוכה לוח של הע' רכה מנהלה ברהמים, אין לאן שמץ של לעני, שמץ של הקלה ראש במורה העברי — אך יש כאן התבטלות מלמי עלה, אם כי אינו נפגשים בו במורה זקן זה, באב, לא לדמות אפיונית בל' בר שותפקידה לנמק אופיו של הבן, אם כי אינו מוכנסים לפני ולפנים של הטרנדית האישית של הסממבריו הישראלי — אין אנו זוכים לראות את הדמות אלא בעיני וכדינו של הפן, אין היא מניחה להיות שלמה, עצמי

הגיל והמוצא הלאומי שאיננו משמש לו תכונה נוספת באיפיונם של הגיבורים אלא הנאי לעיבודם. רוחם זה לבני רות זו של ראהיה הם המעניקים לספרות אלה מה הסבירה של החברה כולה, הם המעלים אותה למעלה הכללי-אנושי, הם המוסכים אותה מאקטואל לית לריאלית. על אף הגבלה זו בתנועתו של שחם — הצליח בקטעו הספרותי המתפרסמים ב"המיר אנתוני" — לשר' טט את הקיום והכללים לסיציו הספרותית של חברת בני אדם ישראליים בתקופת המעבר מארץ-ישראל למדינת ישראל. חברה ותקופה המחפשות לחן את טרפי רם מבטאם ואחרי קריאת המיד אנתוני — נדמה כי מצאווה כמעט.

הפרגמנטים של "התמיד אנתוני" אינם רק גבוהי רמה ומעדיים על עצמם כי הם שייכים לרומן טוב — הם אף מציינים את קווי מסגרתו העלילתית והחברתית של רומן תקופת המעבר אשר הקבילה למלחמת העצמאות והי' תה גורלית לחיי הנוער הישראלי כמעט כמות עצמה.

פרגמנט א. (כותרות הפסיים). שייך לאחד הוולקים המוקדמים של הרומן והושף אחד האלי-מנטים היסודיים ביותר של הפרובלמה שלו: העבודה, העבודה הפיסית השחורה והמעייפת, המתה וה' גובה המוסרי של אלה אשר קבלו על עצמם את עוליה שחרי זו לא נכפתה עליהם בכח משטרו של הצבא אלא היו שייכים אלא בכורת התנאים בהם היו בים היו לקיים את צבאם על ידי עבר דה "הסגור תפלימה" הרגיל נהג לזנות האפקט יסודי זה, ואילו נתן שחם תע' להו כאן נראה כיצד הוא הרופו לאחד הסגורים של עלילת הרומן שלו.

אנו נפגשים עם הגיבורים בתנאי הסאמץ הגופני הקשה והאפרורי ביותר — יום ספירת העלות והריה — מציגים כשרקעי חייחם ועלילותיהם הארי שנית הקובעות מעמדם בחברה סרו' סנות ומעוררות ענינו של הקורא לקראת פיתוחם, כיאה לרומן באחד מפ' לקיו הראשונים, כיאה לסופר טוב שאי' נו מבקש להעמיס עליו פרטים שלא לצורך ומעלה רק את אלה הפונקציונליים לעלילת הפרק הזה עצמו בלבד. שופטי "כותרות הפסיים" מספור קצר יטענו בודאי כי תמונה שהובאה בו וגיבוריה הראשיים — שמוליק, גרישה אבי — אינה שלמה, אינה סגורה במס' גרת קומפוזיציונית, יתר בה הלימה על הגלוי — ויצדקו, אך אלה יוראיהו כפי שהגנה, פרק או קטעי-פרק מרומן, ירגישו בטובו ובחשיבותו ליצירתו בש' למתה שהרי בקטע הבא — במסע — אנו מרגישים בכוחם הפונקציונלי ספ' ודתי של רמזי, כותרות הפסיים:

פרגמנט ב. (במסע). הגו המסך ישרי כמעט לקטע הראשון, שוב אנו נפגשים בגיבורינו, ושוב במאמץ גופני מפרך, במערכת חיונית על עיצוב דמו' הם וביחה הלוחם של הארץ — מסע חלק מן המסע הגדול של הנוער הישראלי לנופה של ארצו במדבריותיה — מסע אשר ניסוקיו אינם ניסוקי מסע ההרפתקאות ושילי הנופש של קבוצ' צוות נעל צופי בעולם כולו — אלא שלובים הם במערכת החיים והדלתי' שות של הישוב הארצי-ישראלי.

אין זה סיפור קצר בטובנה הקלסי של המילה, אין הוא מוביל ואינו מתפ' תה לקראת שיא או מאנסת סיום, הפ' נישת עם שטפון המים הפרא של ישראלי הנגבי — אינה פואנטה, היא מאר' רע, אשר יגודיו הפנימיים (יבושית המדבר ושפט המים הבלתי מרוסנים והבלתי פרודוקטיביים) מעלים אותו למדרגת מאורע מכריעה בחייהם ובסמ' יי חייחם של גיבוריו השרועים בסופו ותוקי מבט אל פלא הטבע הסחור וה' פרע — עתיר, שם ששילית הספיר — ראשיתה נטועה בקטע הקודם כך המר' טיבוים היסודיים שלו הנם הכנה להמשך:

פרגמנט ג. (הסיפור). בק' פיעה לא מגושרת, ידורשה גישור, אנו מגיעים לאחד הפרקים הסאטוריים של

עקבם במסגרת (המשך יבוא)

ב ב ק ו ר ר ת ס פ ר י ם

«תמיד אנחנו» לנתן שחם

(סוף פגיון ב"ח בחשון)

לקבוצה זו של פרקים רציפים יש מרכו עלילתי אחד: פעולת סיור וקרב. הקרב המבולבל בתודעת המשתתפים ב„הסיפור“ מועלה עתה מחדש מדרגת בעיה לדרגת פתרון ספרותי. עתה אין הוא עוד מציאות אינדיבידואלית מבולבלת — אלא מאורע אשר מציאות ומשמעות חברתית שלו נותנים בו מנשימת הריאליזם הספרותי הגדול. הריאליזם הספרותי החושף את כל התכנים וההתליכים החברתיים והפוליטיים המתקשרים למאורע מבודד והמהיר וזים אותו לא פחות מזופעתו החיצונית, מממזרות הדם, הכאב, הזעקה והעיוות המצויים בו — מוציא יצירה זו מקטיגוריה „סיפורי המלחמה“ אשר אב טיפוס שלהם הוא „במערב אין כל חדש“ ונילוייהם בספרות העברית „גי' הינום של משה“ או „הצד השני של המטבע“. בכך מבטא אחד ההבדלים הגדולים והחשובים ביותר בין הנטורליזם הדייקי בתיאורד החיצוני השלם ביותר לבין הריאליזם המנתח את מהות הפנימית של המאורעות בראותו אותם כצומתי תהליכי התפתחות חברתית ואישית.

פעולת הסיור והקרב, שהתכונה אליה והיא עצמה מהוים את חוט השרדה העלילתי של „תמיד אנחנו“ — נראית לו לשחם כפרשת דרכים בה מתנגש תהליך המעבר של החברה הישראלית מיישוב שהחשי שדרה שלו היה התנועה ההלוצית למדינה המבקשת להתבסס על מסגרותיה הארגוניות-משרדי מת בעיקר; תהליך המתגלה בספר שלפנינו בגילויי הצבאי; תהליך המעבר מן מהנועת הגנה אשר הפלמ"ח שימש לו חוט שדרה קרבי ופעיל, לצבא סדיר אשר אינטרסים מדינתיים מעמדיים וארמיים-טריביים קובעים את דמותה בזותה פרשת דרכים עצמה נפגשים תהליכי-התפתחותם של הפרטים אשר הוציאו אליה. אנשים שזו להם תקופת המעבר מנעורים לבגרות, מנהחמסרות כוללת לענייני של הכלל הלאומי — לקביעה דרכם האישית שאינה יכולה עוד ללדתות עם האינטרסים המגוונים של הכלל אשר שינה את אופיו ורשזת אנשיים, דעות ביקורתיות ופרי ליטיות להם, הילשות וגדולה שבהם — המתגלות דוק באותה פרשת חיים גרי רלית אשר בה מתלבט עדיין הגער הישראלי המום עושר האפשרויות שנפר תהו לפניו, המום הוסד הצוים והאחריות שהיה רגיל בהם עד עתה.

אין הצברים של כל אותם התהליכים ביצירה אחת מספיק לטיבה וערכה של היצירה. רק במידה שהסופר מצליח לחדור לעומקם של אותם התהליכים ולהבינם, רק במידה שהוא מצליח להפי' כם לגורמים פועלים ופונקציונליים בע" לילה האישית של גיבוריו, לנימוקי העלילה הזאת — בה במידה יעלה ערכו הספרותי. בקבוצת פרקים זו — „תמיד אנחנו“ הניע שחם לאחד התישגים החשובים. קודם כל מבהינת התכנית וההתכונות, ובמנטיבים ויכים גם מבהינת היצירה המוגמרת — אך הפרגמנטיות המאפיינת אותם מבהינת תחילתם וסר פם הודדת גם לתוכם. נראה כי במקר רים רבים אין גישור מספיק בין הקטר צים הניתוחיים והמבארים, בין קטעי הדעות והביקורת לקטעים הסיפוריים עלילתיים. אך כזה עיצובן את הדמיון יות, המיווג של רקעי עברם האישי עם פעולתם הקטואלית — כזה סוחר והישגו העיקרי של נתן שחם.

המניעים הנפשיים של נער ישראלי אשר שחם מציא אותו מהאנימינות שלו מהשבלונה ההדיטיסוסית של „פלמחניק“ — מסתלמים בגמה עשירי רה של אופיים: איש הקיבוץ הצעיר, המפקד איש העבודה, הפקיד הקרייריסט, האינטלקטואל האוניברסיטאי, הנערה החיל, הנערה החלושה והאחבננית, כל אלה נכנסים לשלבי הפעולה השונים והופר כים גיבורים בקולקטיב. המוטיבים המשתלבים לעלילה מבלי להפוך בה עיקר מעניינים כשלעצמם ומרחיבים את הקפה של היצירה — שחם מתרסק בסיפור זה כבסיסותיו

רבים אחרים על מוטיב הידידות בין הגברים כשהיא מעומתת בדיעבד לאהר בת נשים הנהוהה מטנה משום מה. הפעם זוכה מוטיב זה לטיפול רציני ביותר בהיותו הדבר המקשר את שני הגיבורים הראשיים לם ואבי. למן היומן הילדותי המבשר את הידידות הגדולה, את רגש הנהיחות הקל והמסר ריד של האינטלקטואל הקטן רם לעור מת בסחוננו וכזה רצונו של הברו לכתה, עד למכתן הידידות הזאת כא" של הסמל רם המלמה עברית מקבל עליו פיקוד יחידה היוצאת לסיור והייב לתת חופשה לפי בקשתו האישית של אבי דווקא בערב האחרון. מבחנה וכשלונה של ידידות זאת — כשלון שיש בו הרבה מן המקרה, והקשור לאסון המהווה את משמעותו הטרגית של נושא הידידות המעביר אדם על רגש חובתו (אבי ודאי לא היה נותן חופשה לרם! אותה עדינות ותהשבות אוניברסאלית המחלישים את האינטלקטואל כאיש פעולה) — הופכים למוטיב כלל אנושי על הרקעים החברתיים ומהיום אחד מעיקרי העלילה, או על כל פנים יכלו ליהפך אחד מעיקריה ללא פגיעה בחנופתו המנתחת והחברתית של הספר.

המרכו העלילתי של הסיפור הגדול „תמיד אנחנו“ הוא סיור וקרב בסופו. הרי ממלא מרכו עלילתי זה תפקיד של שיא וסיכום. סיום הגיוני וספרותי להי לק חשוב ואולי עיקרי של היצירה. כאמור לפנינו קרב שהוא מציאות. פכחת, פוגנת עד פרטי פרטיה, נותנת לעצמה דין וחשבון על כל צעד וצעד שלה. סיור — שלא יבך עוד אף קצין מודיעין אחד ב„הסיפור“, מעין קונטרס פונקט לראשון.

הסיור הזה רכש לנו ידיעות חשובות

ביותר. אמר קצין המודיעין. יתר על כן, הוא הוכיח את עליונותנו בשטח הפיתוח. המרחב הריק אינו עוד שטח הפקר. אנחנו יכולים לספח אהו לשטח שלנו.

זה הכל? ההיה כל זה — סיור בלבד? האם נסתיים ואין עוד צורך בסיירים? גיבוריו של שחם בספר זה נחלקים על כך ברעות, אך לשחם עצמו ברור כי

„המרחב הריק הוא תמיד נהלתו של הנועז והפורץ. שממה זו מחכה לנו כבר שנים רבות. תחכה עוד שבוע...“ אכן, הויכות החברתי בי עמדנו והגנו עומדים עד היום — רואה עצמו באט" סקלרית הספרות שהקים לו נתן שחם, אך הוא מלא יותר מתפקיד של משקף צדדים בויכות. הוא הפש עמדה, הויכות לא נסתיים. אף עבודתו של שחם כאיר לו נפסקה באמצע, תרוכנ — אם כי התקרב מאד, לא הגיע בכך לסופו. יש עוד רב שלא נאמר, ואם כי בפרגמנט החמישי (הדלת הפתוחה) יש עדיין המשך לאותו נושא, ישנם עדיין אותם מוטיבים וגיבורים, אם כי קטע זה סר פיע לפנינו כשייך לאפילוג, הרי אין לראותו כפרזנטטיבי לגבי המשכה וסופה של היצירה. היא נפסקה שרירותית כמעט עם תום „תמיד אנחנו“.

העושר ההגותי, התנופה הגדולה, המוטיבים והפרובלמות אשר פתרונם הספרותי כה חיוני להיינו החברתיים, דרך הטיפול השחמי וכשרון הכתיבה שלו המשתקפים כולם בספר זה ומבקר שים את תיקונם בהשלמתו, אלה המני רים את שחם טיצירותיו הקודמות והי רואים את דרך התפתחותו של סופר זה רואים עצמם רשאים לדרוש זאת ממנו.

יעקב מלכין